

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Nyelv és Kommunikáció Doktori Program

Torbó Annamária

Kulturális és részvételi politikák
egy magyar *Harry Potter*-rajongói közösségben

Doktori téziszfüzet

Témavezető:
Dr. Glózer Rita
habilitált egyetemi docens

Pécs
2021

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés.....	3
II. A dolgozat felépítése, a főbb kutatási témák és tézisek.....	4
III. Alkalmazott kutatási módszerek.....	5
IV. Cultural studies, rajongókutatások és részvételi politika	7
V. Young adult, transzmédia és a <i>Harry Potter</i> -univerzum.....	9
VI. A kánonok és fandumok szerepe.....	10
VII. A vizsgált közösség: a Harry Potter Hungary	12
VIII. Fanfictionöknkel kapcsolatos attitűdök a csoportban.....	13
IX. Esettanulmányok: faji, etnikai és szexuális kisebbségekkel kapcsolatos diskurzusok .	14
X. Úton a részvételi politika felé: az identitások jelentősége napjainkban	17
XI. A felhasznált szakirodalmak válogatott listája.....	19
XII. A szerző témához kapcsolódóan megjelent és megjelenés előtt álló publikációi.....	22
XIII. Konferencia előadások a témában	23
XIV. Kerekasztalbeszélgetések a témához kapcsolódóan.....	24

I. Bevezetés

A rajongókutatások már a kezdetektől fogva elsődlegesen a fogyasztók aktív gyakorlataira koncentrálnak, vagyis arra, hogy mit kezdenek azokkal a médiaszövegekkel, melyek a rajongott univerzumokhoz tartoznak. Ez a logika érvényesül, amikor valamilyen *fandom*hoz¹ kötődő sajátos alkotást (akár *fanart*ot², akár *fanfiction*ot³, akár más médiaszöveget) hoznak létre, de akkor is, amikor ellenállnak a kulturális piac logikájának és petíciókat kezdeményeznek.

Az utóbbi években egyre több kutató hívja fel a figyelmet arra, hogy a szórakozási és szabadidőeltöltési célokon kívül más szempontok is aktiválódhatnak a rajongói gyakorlatok során. Mivel a fikciós világok a valóság analógiájaként is felfoghatók, bizonyos fikciós elemeket a valóságba átemelve és transzformálva lehetőségük nyílik arra, hogy különböző, őket is érintő társadalmi kérdésekre a korábban tapasztaltaknál erőteljesebben, közös erővel reflektáljanak (például Liesbet von Zoonen, 2005; Henry Jenkins, 2012). Ennek következtében határozott kiállást lehet felfedezni bizonyos marginalizált csoportok mellett – legyen szó szegényebb társadalmi rétegekről, szexuális vagy akár etnikai szempontok mentén diszkriminált közösségekről. Ez a fajta rajongói aktivizmus szoros összefüggésbe hozható azokkal a készségekkel, melyeket a részvételi kultúrának köszönhetően sajátítanak el. A kettő találkozásából egyfajta alternatív kulturális-politikai színteret képesek létrehozni, mely által erőteljesebben fel tudnak lépni a saját és a véleményük szerint támogatásra szoruló csoportok érdekében.

A manapság népszerű franchise-ok olyan immerzív történet-világokat teremtenek, melyek a narratívával való elköteleződés többszörös módját vonják maguk után (Jenkins – Ford – Green, 2013: 132), és ez alól az olyan közkedvelt, elsősorban fiataloknak készült alkotások sem kivételek, mint amilyen a *Harry Potter*-univerzum. Az összefoglaló néven *young adult*nak nevezett művekben sokszor igencsak változatos társadalmi problémák kerülnek felszínre, mint amilyen a varázsvilágban is megjelenő másság vagy kirekesztettség.

¹ A *fandom* a *fanatic* (fanatikus, rajongó) és a *kingdom* (királyság, királyi hatalom) szavak elegyítéséből jött létre, a rajongókból álló közösséget értjük alatta.

² A *fanart* a *fan* (rajongó) és az *art* (művészet) szavakból származik, ennél fogva rajongói művészetet jelent. Bár az elnevezés elég tágnak tűnik, jellemzően csak a rajongói rajzokat vagy más rajongók által készített vizuális munkákat jelölik vele.

³ A *fanfiction* a *fan* (rajongó) és a *fiction* (fikció, kitalált történet) összevonásából alkotott kifejezés, amely az egyes *fandom*okhoz tartozó rajongók által írt szövegeket tartalmazza. *Fanfic*-ként és *fic*-ként is rövidítik.

Éppen ezért az efféle könyvek és filmek alkalmasak lehetnek arra, hogy a korábban említett rajongói aktivitásokat valós társadalmi problémákra reagáló aktivizmussá alakítsák át.

II. A dolgozat felépítése, a főbb kutatási témák és tézisek

A dolgozat első nagyobb terjedelmű fejezetében a young adult történetét tekintem át, melynek végén eljutunk a kutatás fókuszába helyezett, legnépszerűbb young adult-univerzumig, a *Harry Potter*ig. A dolgozat elméleti háttéréről szóló részben felvázolom a cultural studies hagyományát és a rajongókutatások hullámain, melyekhez jelen dolgozat szorosan kapcsolódik. Kiemelten foglalkozom Henry Jenkins munkásságával, a hangsúlyt az állampolgári szerepvállalásokhoz és az úgynevezett részvételi politikához tartozó aktivitásokra helyezve. Az ezt követő fejezet a *Harry Potter*-univerzum népszerűségét a hivatalos popkulturális kánon és a rajongói kánonok jelenségéhez kapcsolódóan mutatja be, mely interpretációs keret a dolgozat empirikus részében, a diskurzuselemzés során válik különösen fontossá. Kiemelt szerep jut a kánonhoz különbözőképpen viszonyuló rajongói közösségeknek, mely segíthet az eltérő rajongói attitűdök megértésében. Ehhez szorosan kapcsolódik a következő tematikus egység, ahol a varázsvilág mint transzmediális franchise ismertetőjegyei kerülnek előtérbe. A transzmediális történetmesélés jellemzőinek bemutatása után Jenkins szempontjai mentén elemzem a Rowling által megteremtett fikciós világot. Az utolsó kulcselem, a performansz átvezet minket a társadalmi ügyek iránt érzékeny rajongói aktivizmusig, melynek egyik képviselője a Jenkins által is vizsgált Harry Potter Alliance. A szervezet tevékenységének ismertetése után a *Harry Potter*-sorozat politikai értékrendre vonatkozó hatására összpontosító kutatásokat mutatok be, kiváltképp egy, a közelmúltban magyar közönség körében végzett vizsgálatra fókuszálva.

Ezt követően térek rá a dolgozat empirikus részére, ahol legelőször a kutatásom középpontjában helyet foglaló *Harry Potter*-rajongói közösség működését, vezetőit, legfontosabb eseményeit, majd a csoport tagjainak általános jellemzőit és aktivitási mintázatait mutatom be. Ennek szoros folytatásaként először egy nemzetközi esetet foglalok össze, amely során a *Harry Potter*-rajongók a tulajdonjogokat birtokló vállalattal, a Warner Bros.-szal kerültek konfliktusba, majd egy ehhez némiképp hasonló magyar példát ismertetek, amely magának a Harry Potter Hungarynek a kialakulásához is vezetett. A disszertáció legnagyobb terjedelmű részében két, a *Harry Potter* fikciós univerzumával kapcsolatba hozható marginalizált csoportra fókuszálva mutatom be, hogyan találkoznak a

fandom résztvevői bizonyos, a szélesebb politikában is gyakorta előforduló társadalmi kérdésekkel. Az egyik esettanulmány alapját a *Harry Potter*-sorozatból ismert Hermione bórszíne szolgáltatja, amely által a vizsgált diskurzus központi elemévé válnak nemcsak a feketék, hanem rajtuk keresztül valamennyi faji és etnikai kisebbség is. A másik esettanulmány kiindulópontját a *Harry Potter*-univerzumot megteremtő J. K. Rowlingnak a transzneműekkel kapcsolatos kijelentései adják, és ezen a szexuális kisebbségen keresztül a vitában érintettként jelenik meg a teljes LMBTQ-közösség.

Fő tézisem, hogy a *Harry Potter Hungary* az efféle diskurzusok és más aktuális, a szociális érzékenységet előtérbe helyező reflexiói révén egyfajta alternatív politikai szintéreként működik a fandomban résztvevő fiatalok számára, akik közül sokan csak így találkoznak bizonyos társadalmi kérdésekkel (lásd transzneműség mint nemi hovatartozás). A közösségnek, különösképp a csoport vezetőinek megnyilatkozásai és bizonyos rajongói aktivitásai az állampolgári aktivizmus és a részvételi politika irányába mutatnak. Ennél fogva a fiataloknak szóló, a populáris kultúra égisze alá tartozó transzmediális young adult-világok a szórakoztatáson túl olyan alapvető társadalmi értékeket (például tolerancia és sokszínűség) közvetíthetnek, melyek alkalmassá teszik őket arra, hogy a rajongók a fikciós univerzumokat segítségül hívva reflektáljanak a mindennapok politikai történéseire.

III. Alkalmazott kutatási módszerek

Az empirikus vizsgálat során a rajongókutatásokra jellemző változatos adatgyűjtési és adatfeldolgozási módszereket alkalmaztam. A *Harry Potter Hungary* alapvetően az interneten keresztül szerveződik, ám a csoportvezetők által rendezett eseményeknek köszönhetően tevékenységük nem korlátozódik a virtuális világra. Az online és offline szintér egymással szoros összefüggésben jelenik meg a dolgozatban, az esettanulmányokban ugyanakkor kifejezetten a fandom online aktivitásaira koncentrálok.

Kutatásom elsődleges forrásai közé tartoznak a *Harry Potter Hungary* csoportjának vezetőivel, az úgynevezett adminisztrátorokkal készített interjúk, melyek a közösség fejlődésének három különböző szakaszában, eltérő formában valósultak meg. Először nem sokkal a csoport megalakulása után, 2011 decemberében készítettem egy igencsak rövid, írásos (e-mailen keresztüli) interjút, ami kifejezetten a közösség létrejöttére irányult. Ezt követően 2017 nyarán tettem fel kérdéseket a csoportvezetőknek, melyre szintén írott formában (Facebookon keresztül) kaptam válaszokat. Az utolsó interjúkra 2021 tavaszán

került sor, ebben az időszakban a közösséget vezető adminisztrátorok közül hét fővel készítettem immár egyéni, szóbeli interjúkat (online videohívás). Az interjúkat két körben valósítottam meg: először egy életút, ezt követően pedig egy strukturált interjú készült mind a hét adminisztrátorral. Az így kapott szövegeket a kvalitatív tartalomelemzés módszere segítségével dolgoztam fel.

Fontos kiindulópontot jelentettek továbbá a Harry Potter Hungary nevet viselő zárt Facebook-csoportban, illetve a Dumbledore Serege nyilvános Facebook oldalán megjelent adminisztrátorok, valamint tagok által közzétett bejegyzések, és az ezekhez kapcsolódó hozzászólások. A zárt csoportban zajló, általam vizsgált témákra vonatkozó diskurzusokat a diskurzuselemzés módszerével elemeztem. A diskurzuselemzés nem választható el élesen a már említett tartalomelemzéstől, mivel mindkettő a diszkurzív módszerekhez sorolható, és tartalomelemzést alkalmazok akkor is, mikor kijelölöm a diskurzuselemzés során vizsgált főbb témákat. A dolgozat során vizsgált diskurzusokat a strukturális diskurzuselemzés segítségével elemzem, és mindkét diskurzuselemzés esetében ugyanazokat a lépéseket követem. A szövegkorpusz kijelölése és átolvasása után témakörök mentén különítem el azokat az átfogó témákat, amelyekhez kapcsolódóan a megszólalók kijelentéseket tesznek. Ezt követően megvizsgálom, hogy az egyes témákon belül milyen kijelentés-változatokkal találkozunk. A kijelentéstípusok vagy kijelentés-változatok a megszólalók által használt hasonló szerkezetű kijelentések Utolsó előtti lépésként bemutatom a diskurzus fogalmi hálóját, vagyis azoknak a fontos kifejezéseknek az összefüggésrendszerét, amelyek a megszólalók kijelentéseiben újra és újra visszatérnek, átnyúlva az általam elkülönített témakörök határain. (Glózer, 2007b: 366-369). Végezetül összefoglalom azokat a beszédmódokat, amelyek révén a megszólalók különböző szimbolikus pozíciókat képviselnek (Csigó, 1998: 135).

A harmadik pillért a Facebook-csoportban közzétett kérdőív jelenti, melyet a több, mint 22.000 csoporttag közül 742-en töltöttek ki. Az így kapott minta semmiképpen sem tekinthető reprezentatívnak, ugyanakkor az adminisztrátorokon túl a csoporttagok rajongói aktivitásaiba és fanfictionökkel kapcsolatos nézőpontjába is betekintést nyerhetünk. Utóbbi kérdések vizsgálatára egy Likert-skálás felmérést alkalmaztam. A kérdőív adatainak kiértékelését statisztikai módszerekkel, egy szoftver segítségével végeztem el. Alapvetően az előfordulási gyakoriságokra koncentráltam, azonban főként az attitűdskálát alkalmazó kérdések között néhány keresztábra elemzést is elvégeztem, melyek olyan rejtett

összefüggésekre világítanak rá, amelyek nem érhetők tetten, ha pusztán csak a gyakoriságokat vesszük alapul.

A közösségkutatás különböző módszereinek kombinálása révén arra kívánok rávilágítani, hogy a rajongói szövegek és gyakorlatok mely irányokba térítik el a hivatalos médiaszövegek tartalmát, és mindezen keresztül hogyan jelennek meg bizonyos marginalizált társadalmi csoportok helyzetére vonatkozó reflexiók a rajongói közösségen belül. Ebben főként a tartalom- és diskurzuselemzés van segítségemre, míg a kérdőívek elemzése inkább kvantitatív adatokra, például a csoporton belüli különböző demográfiai arányokra mutat rá.

IV. Cultural studies, rajongókutatások és részvételi politika

A dolgozat mind tárgyában, mind megközelítési módjában a brit *cultural studies*, vagyis a kritikai kultúrakutatás hagyományaiba illeszkedik. Az elméleti keret felvázolását az 1930-as években létrejött Mass Observation Projecttől indítom, majd sorra veszem a birminghami iskola klasszikus szerzőinek munkásságát. Ebből a tradícióból nőttek ki Ien Ang vagy éppen Janice Radway kutatásai, melyeket a rajongókkal kapcsolatos vizsgálatok előfutáraként szokás emlegetni.

A rajongókutatások valódi felemelkedése az 1990-es években történt, amikor Camille Bacon-Smith (1992), továbbá Henry Jenkins (1992) is publikálta mára már emblematikusnak tartott könyveit a *Star Trek*-univerzummal kapcsolatban. Jenkins rajongókat érintő, szerteágazó munkássága a dolgozat számos témakörét felöleli a *részvételi kultúrához* és a *részvételi politikához* kötődő aktivitásoktól kezdve (Jenkins, 2006; Jenkins, 2012; Jenkins et al., 2017), a *transzmedialitáson* (Jenkins, 2009a; 2009b) át egészen az amatőr tartalomelőállítókként is megjelenő rajongók, valamint a médiaszövegek hivatalos szerzői és forgalmazói között fellépő konfliktusokig (Jenkins, 2006). Mindezek a jelenségek szoros összefüggésbe hozhatók a *médiaműveltség* (media literacy) kategóriájába tartozó készségekkel és kompetenciákkal (Jenkins et al., 2009). Az említett aspektusok közül a részvételi politika koncepciója kitüntetett helyet foglal el a dolgozat fókusza szempontjából.

Jenkins a MacArthur Alapítványnál végzett munkája során rámutat, hogy a rajongói aktivizmus nagy fejlődésen ment keresztül: míg a rajongói közösségek régebben inkább csak olyan krízisekre reflektáltak, mint amilyen kedvenc TV-műsoruk törlése volt, addig mára következetes és folyamatos elköteleződést mutatnak a

valós világ problémáival. A rajongói aktivizmus a polgári szerepvállalás és a politikai részvétel olyan formáira utal, amelyek magukból a rajongói kultúrából fakadnak: gyakran a rajongók közös érdekeire adott válaszként jönnek létre, a meglévő rajongói gyakorlatok és kapcsolatok infrastruktúráján keresztül irányítják őket, miközben a populáris és részvételi kultúrából merített metaforákkal keretezik (Jenkins, 2012). Liesbet van Zoonen arra a következtetésre jut, hogy a rajongói gyakorlatok – elvont értelemben – megtestesítik azokat a szokásokat, amelyek elengedhetetlenek a demokratikus politika szempontjából: a tájékoztatást, a vitát és az aktivizmust (van Zoonen, 2005: 63).

Egy Jenkins által is hivatkozott (Jenkins, 2014: 285, Jenkins et al., 2017: 232), amerikai fiatalok körében végzett kutatás szerint 41 százalékot tesz ki azok aránya, akik maguk is szerepet vállalnak a részvételi politikához köthető gyakorlatokban, legyen szó memgyártásról, blogbejegyzésekhez való kommentelésről, vagy remix videók készítéséről és terjesztéséről. Úgy tűnik továbbá, hogy a közös érdeklődésen alapuló hálózatokban, például a rajongói vagy gamer közösségekben részt vevő fiatalok sokkal nagyobb érdeklődést mutatnak a politikai aktivizmus iránt, mint azok a társaik, akik nem tagjai efféle közösségeknek (Cohen – Kahne, 2012).

Participatory politics (többek között Jenkins, 2012 és Jenkins et al., 2016; 2017), vagyis részvételi politika alatt Jenkins a hagyományos politika intézményeitől független, de a hivatalos politikai színtérrel érintkező rajongói aktivizmust érti, mely révén a rajongók valódi társadalmi diskurzusokat alakítanak ki és számukra fontos ügyeket mozdítanak elő. Mindehhez azokat a készségeiket és képességeiket is felhasználják, melyek a részvételi kultúrából származnak. A kifejezést a Youth and Participatory Politics Research Networktől kölcsönzi, amely a részvételi politikát olyan interaktív, egyenrangúságon alapuló cselekvésként határozza meg, amelyen keresztül az egyének és csoportok meg akarnak szólalni az őket érdeklő közéleti kérdésekben, továbbá befolyást gyakorolni rájuk. A részvételi politikai tevékenységre példaként hozzák fel egy új politikai csoport online alapítását, valamilyen politikai témáról szóló blogbejegyzés írását és terjesztését, egy vicces politikai videó továbbítását a közösségi hálón, vagy a részvételt egy slam poetry előadásban (Cohen – Kahne, 2012: 6). Vagyis a részvételi politika koncepciója a részvételi kultúrához tartozó gyakorlatoknál szűkebb aktivitásokat fed le, kifejezetten azokat, amelyek magukban foglalnak valamilyen nem titkolt demokratikus szándékot.

Jenkins és szerzőtársai 2009-es médiaműveltséggel foglalkozó írásukban rávilágítanak, hogy az *empowerment*, vagyis az emberekben szunnyadó energiák

felszabadítása a demokratizáló folyamatok érdekében akkor valósulhat meg, ha mint valódi állampolgárok értelmes döntéseket hoznak: azáltal tanulják meg az állampolgári készségeket, hogy politikai szereplőkké válnak, és fokozatosan megértik a politikai értelemben hozott döntéseket. A mai gyerekek elsősorban a játékon keresztül sajátítják el azokat a kompetenciákat, amelyeket később komolyabb feladatokhoz is alkalmazni fognak. Ezek a játékok gyakran összefüggenek azokkal a fikciós univerzumokkal, amelyek a rajongók szívéhez is közel állnak. A szociálpszichológia kutatásai pedig arra is rávilágítottak (többek között Vezzali et al., 2015), hogy maguk a konkrét popkulturális alkotások is hatással vannak a politikai gondolkodásra, például arra, hogy mennyire fordulunk toleránsan más társadalmi csoportokhoz.

V. Young adult, transzmédia és a *Harry Potter*-univerzum

A populáris kultúrában, elsősorban filmek esetében sokat hangoztatott *young adult* kifejezést eredetileg az irodalmi művekkel kapcsolatban kezdték használni az 1960-as években. Olyan szórakoztató alkotások gyűjtőfogalma, amelyek elsősorban a 12 és 18 év közötti fiatalok számára íródtak, továbbá a központi problémafelvetés és a bennük megjelenő témák tekintetében az ő speciális igényeikhez igazodnak. Napjainkban a young adult (YA) kifejezés egyaránt magában foglalja az írott és mozgóképre adaptált alkotásokat. Noha jellemzően a realista fikcióba tartozó problémaközpontú regények és filmek foglalkoznak olyan érzékenyebb, a szélesebb társadalmat megosztó kérdésekkel, mint amilyen a faji, etnikai vagy szexuális hovatartozás kérdésköre, a dolgozatban egy fantasztikus fikción, a *Harry Potter*-sorozaton keresztül vizsgálom a young adult, a rajongói közösségek és az általuk létrejövő kulturális és részvételi politikák összefüggéseit.

Annak, hogy miért éppen a *Harry Potter* világra esett a választásom, több oka is van. Egyrészt, bár már több mint húsz év eltelt az első könyv és film megjelenése óta, a mai napig Rowling varázsvilága a legnagyobb, masszív rajongótáborral rendelkező young adult-franchise, a *Harry Potter Hungary* pedig egyértelműen a legnagyobb, young adult-univerzum köré épülő magyar rajongói közösség. Mivel az újabb hivatalos (például a *Legendás állatok*-filmek) és amatőr (például fanfiction) alkotások által a varázsvilág egyre csak bővül, folyamatosan képes olyan friss médiaszövegekkel ellátni a rajongókat, amelyek a napjainkban tapasztalható szélesebb társadalmi folyamatokra is reflektálnak. Ha kicsit kitekintünk, észrevesszük, hogy a mindennapok színterein belül is szinte állandó, élénk

mozgás tapasztalható a *Harry Potter*-sorozat körül, melyről elsősorban az író, J. K. Rowling nyilatkozatai és szerepvállalásai gondoskodnak. Ezek esetenként direkt, míg máskor indirekt módon a fikciós univerzumra is hatással vannak, így állandó táptalajként szolgálnak a rajongók számára a valóság és a fikció közötti határátlépésekre.

A fantasztikus fikciók, így a *Harry Potter*-sorozat egyik fontos jellemzője a realista alkotásokkal szemben továbbá az is, hogy az igazán nagy kasszasikerek szinte mindig folytatásos történetekből nőnek ki magukat, mivel a rajongók ennek köszönhetően mélyebben elköteleződhetnek az adott fikciós univerzum iránt. A konvergencia médiaplatformok előretörésével párhuzamosan a népszerű popkulturális univerzumok – mint amilyen a *Star Wars*, a *Marvel*, vagy éppen a *Harry Potter* – esetében egyre meghatározóbbá válik a *transmedia storytelling*, azaz transzmediális történetmesélés, melynek koncepcióját Henry Jenkins alkotta meg 2003-ban. Egy olyan speciális történetmesélési technikára utal, amely során az alkotások összefüggő cselekménye nem egyetlen médiumon keresztül bontakozik ki, hanem átível a különböző médiaplatformokon – legyen szó regényekről, filmekről, televíziós sorozatokról, vagy akár számítógépes játékokról.

Az itt felvázolt sokrétű diszciplináris háttér elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük az empirikus fejezetekben bemutatott rajongói gyakorlatok és diskurzusok jelentőségét, amelyek mind a *Harry Potter*en mint transzmediális young adult-univerzumon keresztül öltönek testet, és nyerik el jelentőségüket a mindennapok kulturális-politikai rendszerében.

VI. A kánonok és fandomok szerepe

A populáris kultúra kánon-fogalma egy adott történetshöz, valamint karaktereihez kapcsolódó következetességre utal. Azzal párhuzamosan, hogy a populáris kultúrába tartozó művek rajongói egyre jobban elköteleződnek egyes szereplők, fikciós világok és cselekményszálak iránt, el is várnak bizonyos szintű koherenciát a történet darabjaitól. A hivatalos kánon, azaz *canon* olyan munkák összességévé határozható meg, amelyekben a létrehozott saját belső cselekményszálakat és/vagy karaktertörténeteket az alkotó vagy kiadó által hivatalosnak tekintik (Chaney – Liebler, 2007: 3). Ennél fogva mind a hét *Harry Potter*-kötet, a belőlük készült nyolc film, az ezt követő színdarab, a *Legendás állatok*-filmek, és a kiegészítő kötetek is a *Harry Potter*-kánon részét alkotják.

A *Harry Potter*-sorozat írója, J. K. Rowling a mai napig gyakran tesz olyan kijelentéseket, melyek a *Harry Potter*-univerzumot alapvetően érintik. Ezeket nemcsak az olyan hagyományos formátumú popkulturális alkotásokon keresztül adja közre, mint amilyenek az új *Legendás állatok*-filmek, hanem például a Wizarding World (korábbi nevén Pottermore) elnevezésű hivatalos *Harry Potter*-honlapon, vagy akár saját Twitter-profilján. Az ezeken a felületeken megjelent információkat ő maga hivatalosnak, vagyis a *Harry Potter*-kánon részének tekinti. A varázsvilág eredeti kánonhoz ragaszkodó rajongói nem fogadják el könnyen a kánon efféle utólagos módosításait. Különösen érzékenyen érinti őket, ha az új információk időnként egyenesen szembemennek a Rowling által korábban egyértelműen megfogalmazott állításokkal, ahogyan arra példaként szolgál az egyik főszereplő, Hermione børszínével kapcsolatos vita.

A készítőik által meghatározott hivatalos kánonon kívül létrejönnek úgynevezett alternatív rajongói kánonok is, melyekre a *fanon* elnevezést használjuk. A fanon azokat az ötleteket és koncepciókat tartalmazza, amelyekről a rajongói közösségek egy része úgy döntött, hogy az elfogadott történet- vagy karakterértelmezés részét képezik. A fanont egy olyan párhuzamos univerzumnak lehet leírni, ahol a rajongók eredeti szövegből származó következtetései és vágyálmai a hivatalos kánonból ismert történet részévé válnak (Chaney – Liebler, 2007: 1, 4). A fanon rendszerint a rajongók körében népszerű rajongói történetek, vagyis a fanfictionök kontextusában jön létre és állandósul, amelyek a saját szükségleteiket és vágyaikat tükrözik. Mind a kánon, mind a fanon létrehozásának folyamata a különálló, de összefüggő történetekben fellelhető folytonosság és az azt megszakító ellentmondások (például a karakterek eltérő külső megjelenése) között közvetít, de a fanon esetében ez a feladat kizárólag a rajongókra van bízva. A mű rajongói megértésének komplex univerzumába egyaránt beletartoznak a hivatalosan létrehozott művek (canon) és a rajongói szövegek is (fanon) (Chaney – Liebler, 2007: 6).

A canon és a fanon, vagyis a hivatalos és a rajongói kánonokhoz való viszonyulás függvényében alapvetően kétféle típusú fandomot különíthetünk el. Többféle elnevezés létezik, amelyek gyakorlatilag egymás szinonimájaként szolgálnak. Az egyik az úgynevezett *curative* vagy *affirmational* fandom, amely az eredeti kánon megőrzésére és megerősítésére irányul. Vele szemben létezik a *creative* vagy *transformational* fandom, amely az előzővel ellentétben inkább az eredeti kánon átalakítására törekvő rajongói aktivitásokat érinti. A két típusú fandom ellentéte egyes kutatók szerint (például Conroy, 2015) összefügg a *gender*, vagyis a társadalmi nem kérdéskörével. Ebben a szélesebb körben elterjedt értelmezésben a

curative fandomot a férfi tekintettel és maszkulinitással, míg a creative fandomot a női tekintettel és feminin jegyekkel hozzák kapcsolatba. Fontos ugyanakkor, hogy ezek a gyakorlatban nem választhatók el egymástól élesen, mivel mindenféle gender identitás megtalálható bármelyik típusú fadomban, és maguk a rajongók sem feltétlenül csak az egyik típusú rajongói magatartást testesítik meg. Mivel a creative fandom túlnyomó részét nők és különböző kisebbségek alkotják, a társadalom hajlamos szigorúbban megítélni ezeket a rajongói aktivitásokat (Conroy, 2015: 4).

VII. A vizsgált közösség: a Harry Potter Hungary

A legnagyobb magyar *Harry Potter*-rajongói közösség a Facebook felületén szerveződő Harry Potter Hungary, amelynek tevékenységét a 2011-es évben történt megalakulása óta követem nyomon. Bár létrejötté annak idején a hivatalos forgalmazókkal szembeni ellenállásból eredt⁴, azóta egy több mint húszezer főből álló csoporttá kovácsolódtak össze. Fontos megjegyezni, hogy esetükben alapvetően egy rajongói közösségről, nem pedig egy bejegyzett szervezetről van szó – szemben például a Jenkins által vizsgált Harry Potter Alliance-szel –, így tevékenységük kisebb szelete koncentrálódik az állampolgári szerepvállalásokra. A tagok többsége inkább csak a csoport online életében vesz részt, és sokkal kisebb azoknak az aránya, akik az offline aktivitásokba is bekapcsolódnak. A Harry Potter Hungary vezetése révén elsősorban lokális, vagy olyan globális problémák kerülnek előtérbe, melyek a magyar közönséget közvetlenül is érintik, ezekre a maguk sajátos módján, a *Harry Potter*-univerzum elemeit is felhasználva reflektálnak.

A tagok közel felét a fiatal felnőtt korosztály, vagyis a 18-24 éves korcsoport alkotja. A dolgozat áttekintést ad a csoport alapvető működési struktúrájáról, a csoport vezetőiről, a csoporttagok jellemzőiről és a közösség aktivitási mintázatairól, bemutatja az offline térben megrendezett eseményeket, és mindezek finanszírozási hátterét, továbbá a csoporttagok fanfictionokkal kapcsolatos igencsak ellentmondásos attitűdjeit. Az empirikus vizsgálat során három jelentős, valamilyen kisebbséghez kötődő, az egyenlőség és az elfogadás eszméjét hangsúlyozó témakört emelek ki a közösség életéből, melyeken keresztül bemutatom a Harry Potter Hungaryben alkalmazott rajongói gyakorlatokat. Ezek közé tartozik a szegényebb vagy más szempontból segítségre szoruló csoportok érdekében történő

⁴ Ezt a *Magyar Potter-rajongók és az elmaradt éjjeli premier* című esettanulmány tárgyalja részletesen.

jótékonykodás, a faji, etnikai kisebbségek helyzete és ezzel párhuzamosan a rasszizmus felszámolása, valamint az LMBTQ-közösségbe tartozók társadalmi elismertetése. Míg az elsőt inkább csak nagy vonalakban vizsgálom, utóbbi kettő bemutatására jóval nagyobb hangsúlyt fektetek. Ennek oka elsősorban abban rejlik, hogy messze a faji és szexuális diszkrimináció és elfogadás témaköre a leggyakrabban vitatott társadalmi-politikai témák a közösségen belül, melyek ugyanakkor magával a *Harry Potter*-univerzummal is erőteljes összefüggésbe hozhatók.

VIII. Fanfictionökkel kapcsolatos attitűdök a csoportban

A kérdőívben szereplő különböző interakciótípusokat (lájk vagy egyéb reakció küldése, komment, illetve poszt közzététele) vizsgálva mindegyik kategóriában a fanfictionök foglalják el az utolsó helyet, így arra is következtethetnénk, hogy a Harry Potter Hungary tagjait, legalábbis a kérdőívet kitöltő csoporttagok jelentős többségét nem érdeklik a rajongói szövegek, azonban ez nem így van. Arra a kérdésre, hogy szoktak-e fanfictiont olvasni, több, mint a kitöltők fele igennel válaszolt (53,6%). Némiképp érdekes, hogy a mintában szereplő nők és férfiak a közvélekedéssel ellentétben szinte ugyanakkora arányban szoktak ilyen tartalmakat fogyasztani (sőt utóbbiak még kicsivel meg is előzik a nőket), míg az egyéb nemet választóknál ugyan szembeötlőbb a fanfictiont olvasók magas aránya, az elemszám esetükben igen kicsi. A fanfictionökkel kapcsolatos interakciók alacsony száma azzal is összefügghet, hogy a rajongói írásokat jellemzően az erre szakosodott oldalakon keresztül (például a legnagyobb magyar fanfiction portálon, a *Merengőn*) érik el, és a csoportot inkább más célokra használják. Ez olyan szempontból nem meglepő, hogy a hagyományos közösségi média platformokon általában véve is a curative rajongói attitűdök kerülnek előtérbe (Conroy, 2015).

A másság témaköre részben a fanfictionöknek köszönhetően egész évben a Harry Potter Hungary látókörének középpontjában van: a *transformative fandom* rajongói sokszor keresnek olyan történeteket, melyekben a hivatalos kánontól különböző, vagy ott helyet nem kapó romantikus párosítások, úgynevezett „shipek”⁵ szerepelnek. Ezek a „shipek” gyakorta azonos nemű karakterekből állnak. Az ehhez hasonló „shipeket” középpontba állító történetek a fanfictionök világában sajátos zsánert alkotnak, melyet *slashnek* nevezünk

⁵ Az angol *relationship* szóból származik, mely kapcsolatot jelent.

(Jenkins, 1992; Bacon-Smith, 1992; Gupta, 2010).⁶ A slash-történetek mindig olyan homoszexuális kapcsolatot ábrázolnak a jól ismert univerzumok hősei között, amelyek a hivatalos kánonokban rendszerint elképzelhetetlenek lennének.

A kérdőív adatain elvégzett elemzések rámutatnak, hogy az, hogy ki milyen típusú (inkább a hivatalos kánonba illeszkedő, vagy attól eltérő) fanfictiont kedvel, mennyire megosztja a közönséget. Bár a fanfictiont olvasók között igen jelentős a homoszexuális párosokat elfogadók aránya (az összes *Harry Potter*-fanficet olvasó rajongó 66,8%-a vallotta úgy, hogy elfogadja, ha homoszexuális párok jelennek meg egy történetben), az eredmények néhány ellentmondásra is rámutatnak, melyeket a dolgozatban fejtek ki részletesen. Ugyan a fanfiction-olvasókat általában inkább a creative fandomba szokás sorolni, a kérdőív adatai megerősítik, hogy a gyakorlatban a két típusú fandom nem válik el élesen egymástól: valamilyen szinten mindenki törekszik az eredeti kánon megőrzésére, és valamilyen szinten mindenki (vagy legalábbis a legtöbben) rendelkeznek a transzformativitás felé mutató attitűdökkel. Ez többnyire egybeesik azokkal a megállapításokkal, amelyeket a különböző típusú kánonok (hivatalos és rajongói), valamint fandomok (curative és creative) kapcsán fogalmaztak meg a kutatók (Chaney – Liebler, 2007; Conroy, 2015).

IX. Esettanulmányok: faji, etnikai és szexuális kisebbségekkel kapcsolatos diskurzusok

A rasszizmus témaköre egyre gyakrabban bukkan fel a csoporton belül, ami egyértelműen összefügg azzal, hogy a *Harry Potter és az elátkozott gyermek* színpadi változatában a könyvekben és filmekben eredetileg fehéreként ábrázolt Hermione Granger felnőtt karakterét egy afroamerikai színésznő játssza. A „fekete Hermione” behozatala a mai napig legalább akkora ellenszenvet, mint tetszést vált ki a rajongókból: sokaknak alapvetően nem azzal van problémája, hogy egy fekete szereplővel kellene azonosulniuk, hanem azzal, hogy egy népszerű univerzum jól ismert hőséne egyszer csak megváltozik valamilyen alapvető karakterjegye. A csoporton belüli, színesbőrűekkel kapcsolatos diskurzusokban megjelenő álláspontok bemutatására kiválasztottam egy vitaindítónak szánt bejegyzést. Szembetűnő, hogy a színesbőrű emberek már magában a bejegyzésben is az LMBTQ-közösséggel együttesen kerülnek említésre, és egyik vagy másik problémakör gyakran tetten érhető az alapvetően csak az LMBTQ, vagy csak a színesbőrűek körül kialakult vitákon belül. Ez

⁶ Maga a *slash* szó vágást vagy perjelet takar, és arra a módra utal, ahogyan a két azonos nemű karakter közötti kapcsolatot kifejezzük, mint például: Harry/Draco. A slash kifejezést elsősorban férfiakra használják, női párosokat felvonultató megfelelőjét *femslash*-nek nevezik.

cseppet sem véletlen, hiszen mind a faji, mind a szexuális kisebbségeknek hasonló problémákkal és diszkriminációval kell szembenézniük a mindennapok és a kultúra különböző területein.

A Harry Potter Hungary csoporton belül az elfogadás gondolata a szexuális hovatartozás témakörében jelenik meg a legerőteljesebben. Ennek legfőbb oka, hogy a csoport vezetői kiemelten kezelik az LMBTQ-közösséggel kapcsolatos kérdéseket és kiállnak az LMBTQ-tagok egyenjogúsága mellett. 2020-ban, épp a Pride hónapjában robbant ki az a konfliktus, amely az elmúlt években valószínűleg a leginkább megosztotta a nemzetközi és magyar *Harry Potter*-rajongókat. J. K. Rowling azzal került a rajongók kritikáinak keresztútjába, hogy egy, a Twitter fiókjában megosztott cikkhez kapcsolódóan olyan kijelentést tett, mellyel kizárta annak a lehetőségét, hogy a transznemű nőket valódi nőknek tekintse,⁷ és az eset után rengetegen transzfóbnak bélyegezték. Az egyik legnagyobb LMBTQ-szervezet, a GLAAD is támadni kezdte, és számos híresség „*a transznők is nők*” jelmonddal állt ki a transzközösség mellett. Rowlingnak többen felrötták, hogy már korábban is voltak hasonló megnyilvánulásai, továbbá összemossa a biológiai és társadalmi nem, vagyis a gender fogalmát. A Rowling-ügy olyan szélesebb társadalmi jelenségekkel hozható összefüggésbe, mint amilyen a *politikai korrektség* vagy a *cancel culture*, magyarul az eltörlés kultúrája. Eltörölni valakit annyit tesz, mint szimbolikusan elhallgattatni egy olyan kijelentése vagy tette miatt, amely erősen megkérdőjelezhető, vagy amellyel megbánt egy bizonyos személyt vagy társadalmi csoportot.

Az eset óta számos diskurzus lezajlott a Harry Potter Hungaryben, amelyek a Rowling körüli vitát érintették. A dolgozatban található diskurzuselemzés alapjául az a bejegyzés szolgál, amely három nappal az első ominózus Rowling-tweet után született. A „fekete Hermione” és a Rowling vs. transzneműek vita elemzése során ugyanazokat a lépéseket követem. Először témakörök mentén vizsgálom, hogy az egyes témákon belül milyen kijelentés-változatokkal találkozunk. A témakörök után ismertetem a diskurzust átszövő fontosabb fogalmakat, majd azokat az alternatív beszédmódokat, melyek a kijelentésekben megjelenő érvtípusok révén egymással hasonlatosnak tekinthetők. Mindkét vitában igencsak különböző témák, kijelentések és fogalmak kerültek előtérbe. Az is

⁷ Az angol *transgender*, azaz transznemű kifejezés az általános definíciója azoknak a személyeknek, akiknek a társadalmi neme eltér attól a biológiai nemtől, amivel születtek. A gender, azaz a társadalmi nem a biológiai nemmel ellentétben nem biológiai alapon velünk született tulajdonságokra, hanem tanult szerepekre és viselkedésmódokra utal.

szembetűnő, hogy a megszólalók által alkalmazott érvtípusok igencsak nagy átfedést mutatnak a fikciós univerzumon belül, és azon kívüli konfliktusok esetében.

Mind a faji, etnikai kisebbségek, mind az LMBTQ-közösség elismeréséért folytatott küzdelem szorosan kapcsolódik egy átfogóbb, *kisebbségi érdekeket képviselő* beszédmódhoz. Ez a fajta szimbolikus pozíció a szexuális kisebbségek esetében talán még inkább előtérbe kerül, mint a „fekete Hermione” körüli diskurzusban. A kisebbségek egyforma érdekképviselésével szemben megjelenik egy, a *kisebbségek érdekeit relativizáló* beszédmód is, amely bizonyos kisebbségek problémáit a hierarchiában magasabbra helyezi, mint a transzneműeket érintő kihívásokat.

A különböző kisebbségeket (feketeket, romákat, transzneműeket) érintő megfelelő fogalomhasználat kérdésköre is fontos szerepet kap, amely által – elsősorban, de nem kizárólag – az adminisztrátorok egyfajta *edukációs beszédmódot* képviselnek. Ehhez kötődik a biológiai és a társadalmi nem megítélése között feszülő konfliktus is a közösségen belül. A gender fogalmának ismertetésével kétségkívül szélesítik a közösség azon tagjainak látásmódját, akik nincsenek tisztában a társadalmi nem létezésével. Az egymás érveire vonatkozó kritikai reflexiók révén a csoporttagok minden bizonnyal egy olyan tanulási folyamatba is bekapcsolódtak, melyhez a *Harry Potter*-sorozat fikciós univerzuma szolgál kiindulópontként, és amely a részvételi kultúra vívmányainak köszönhetően jön létre.

A vitákban előforduló kulcsfogalmak és beszédmódok alátámasztják, hogy a diskurzusoknak vannak alternatív politikai és a kulturális politikákat érintő vonatkozásai. Az intézményi politika diskurzusaira jellemző dichotómiák erőteljesen jelen vannak, úgymint *kisebbség-többség, privilegium-hátrányos megkülönböztetés, elfogadás-kirekesztés, diszkrimináció-egyenlő bánásmód*. Szabó Márton a politika diszkurzív értelmezéséről szóló tanulmányában kiemeli, hogy „a politika a mindenkire tartozó, közösségi ügyek végső instanciája, származzanak is ezek az élet bármely területéről, az emberek hozzá folyamodnak s »benne« cselekednek ügyeik megoldása érdekében” (Szabó, 1996: 118). Hangsúlyozza továbbá, hogy a diszkurzív politika fontos eleme a határok állandó megvonása, amely alatt egyrészt azt érti, hogy a közösség tagjai kijelölik, hogy ki van belül, és ki kívül a „MI”-n, vagyis az adott politikai közösségen, másrészt annak meghatározását, hogy mik azok a témák, amikről egyáltalán vitázni lehet.

A megszólalásokból jól kirajzolódik, hogy a vizsgált *Harry Potter*-rajongói közösség nem alkot egy homogén politikai közösséget, vagyis nem mindegyik rajongó gondolkodik egyformán. Az online diskurzusokban aktív csoporttagok többek között a transzneműekkel

és a „fekete Hermionéval” kapcsolatos viták és az általuk létrejövő törésvonalak mentén próbálják meg definiálni a politikai „MI” fogalmát. Ebben kétségkívül nagy szerepe van az adminisztrátoroknak, akik számára a „MI” a velük azonos véleményen lévők politikai álláspontját jelenti, de ugyanakkor maguk a csoporttagok is létrehoznak több párhuzamos értelmezést. Az így kirajzolódó attitűdbéli különbségeknek végső soron újra és újra az a tétje, hogy melyik lesz a Harry Potter Hungary közösségét uraló kulturális politika.

X. Úton a részvételi politika felé: az identitások jelentősége napjainkban

A rajongói aktivizmus a rajongók sokféle mobilizálását magában foglalja, amelyhez a részvételi kultúra megfelelő kontextust képes biztosítani. Ennek eredményeképpen a rajongók megtalálhatják a hangjukat, elsajátíthatják a médiaszövegek előállításával és terjesztésével kapcsolatos készségeket, kialakíthatják a közös referenciapontokat és jelentéseket, valamint azokat a közös gyakorlatokat, amelyeket egyre nagyobb előszeretettel alkalmaznak politikai célok érdekében is (Jenkins, 2012; Jenkins et al., 2017: 230). A dolgozatban bemutatott *Harry Potter*-rajongói közösség aktivitásának példái jól illusztrálják azokat a módokat, ahogyan a rajongók a fikciós világ elemeit is felhasználva foglalnak állást egy-egy társadalmi kérdésben. A Harry Potter Hungary vezetőinek és a velük egyetértő, a fikciós univerzumban is megjelenő toleranciát képviselő rajongóknak az attitűdje és kreatív potenciálja olyan aktivitásokban ölt testet, melyek az állampolgári aktivizmus és a részvételi politika irányába mutatnak.

Ezekben a folyamatokban fontos szerep jut a hivatalos és rajongói kánonokhoz fűződő viszonyoknak, melyek a kontinuitás és a multiplicitás egymásnak esetenként ellentmondó jelenségéhez kötődnek. A transzmediális történetmesélés alapelveit vizsgálva egyértelművé válik, hogy a legtöbb rajongó számára Rowling és az újabb *Harry Potter*-világba tartozó alkotások azért okoznak frusztrációt, mert a szerző nem tisztázza, hogy a Wizing World esetében teljes kontinuitást (egy minden történeten átölelő kánon) vagy multiplicitást kíván alkalmazni, ahol a karaktereknek, cselekményeknek alternatív verziói léteznek (több alternatív kánon jelenléte). Az univerzumot érintő cselekedetei sokkal inkább a multiplicitást sugallják, nyilatkozatai viszont inkább a kontinuitást erősítik. A multiplicitás vagy alternatívák létezése a rajongói művek és rajongói identifikáció miatt válik fontossá, továbbá a transzmédia multiplicitásának értéke párhuzamba állítható a való világban tapasztalható kulturális, faji és szexuális sokszínűséggel és az ezek melletti kiállásokkal.

Az identitás és az identitással összefüggésben megjelenő kérdések központi jelentőségűek mind a fikciós univerzumban, mind a való életben, és mindig egyfajta hatalmi egyenlőtlenséghez vezethetők vissza. Az eredeti médiaszöveg és a fanfiction, a kánon és a fanon, a kontinuitás és multiplicitás, a curative és a creative/transformative fandom, a többségi társadalom szempontjából elfogadott, illetve elutasított nemi identitások és szexuális irányultságok mind ugyanannak a jelenségnek a különböző vetületei. Úgy is mondhatnánk, hogy az LMBTQ-közösségek identitása a rajongói kánonokhoz hasonló szerkezetre épül: adott egy alapszöveg (kánon) és egy alapidentitás (születési vagy biológiai nem), továbbá ahhoz kapcsolódóan létrejönnek bizonyos variációk vagy alternatívák. Előző esetében a transformative fandomba tartozó fanfictionök, míg utóbbi esetében a gender, vagyis a társadalmi nem, mely a maga módján szintén transzformatív hatással bír.

Mint Foucault *A diskurzus rendjében* (1971) rámutat, a diskurzus a szerző és a kommentár gyakorlata révén egyfajta identitás-játékra épül: a szerző szerepe azért fontos, mert az életművét mindig az ő személyére vezetik vissza (az általam vizsgált diskurzusokban is fontos szerepet kapott Rowling személye), a kommentár pedig mindig az eredeti szöveget mondja újra, de közben mégsem egészen ugyanazt mondja. Továbbá úgy véli, hogy a kommentár „lehetővé teszi, hogy mást mondjanak, mint maga a szöveg, de azzal a feltétellel, hogy magát a szöveget mondják, mintegy kiteljesítve azt” (Foucault, 1991 [1971]: 874). Ebben az értelemben a fanfiction egyfajta speciális kommentárnak tekinthető, amelyben a rajongói fikciók alkotói nemcsak az eredeti szerző (jelen esetben Rowling) által alkotott szövegekkel, hanem saját identitásukkal is játszanak, például akkor, amikor heteroszexuális női rajongók slash-történeteket írnak.

Manapság az identitás körüli viták egyik központi kategóriáját a nemi identitás jelenti a rajongói közösségeken belül, és azokon kívül is. Sokak megalapozatlan félelme, hogy a különböző identitások megismerése, kiváltképp az identitás-játékokban való részvétel eredményezi a többségi társadalom nézőpontjától eltérő szexuális identitást és orientációt, noha ez egyáltalán nincs így. Ugyanakkor az ezekben történő bekapcsolódás segíthet elfogadni akár a résztvevőkben, akár a környezetükben már eleve jelenlévő „másságot”, és növelni a különböző társadalmi csoportokkal szembeni toleranciát.

A kortárs tapasztalatok azt sugallják, hogy a fiatalokat ritkán szólítják meg a politikai folyamatok résztvevőiként, és a politikai döntések során nem konzultálnak velük sem helyi, sem állami, sem nemzeti, sem globális szinten (Jenkins, 2012). A vizsgált rajongói közösségek azokat a kulturálisan elkötelezett fiatalokat célozzák meg, akik már maguk is

létrehoznak és megosztanak rajongói tartalmakat, mely elősegítheti, hogy elkötelezettségüket kiterjesszék a politikára is. Nemcsak a kisebb közönséget elérő problémaorientált young adult-alkotások, hanem az olyan nagyobb transzmediális young adult franchise-ok is rezonálnak a mindennapok társadalmi problémáival, mint amilyen többek között a *Harry Potter*-univerzum. A fandumokon belül megjelenő diskurzusok és aktivitások kiaknázzák a rajongók fantáziájában rejlő lehetőségeket, lehetővé téve számukra, hogy alternatívákat találjanak a jelenlegi körülményekre (Jenkins et al., 2017: 243). A kisajátítás és a remixelés a részvételi kultúra fontos, médiaműveltséggel összefüggő készségeivé váltak, és egyre többen használják ezeket az új kommunikációs eljárásokat arra, hogy hallassák hangjukat a politikai vitákban. A remix az egyik elsődleges mechanizmus, amely révén a fiatalok át tudnak lépni a részvételi kultúrán belüli részvételtől a részvételi politikába. A *Harry Potter*-könyvek politikai aktorokként tekintenek a fiatalokra, és éppen ezért képesek arra ösztönözni őket, hogy megváltoztassák közvetlen környezetüket, vagy akár a körülöttük lévő világot (Jenkins, 2012).

XI. A felhasznált szakirodalmak válogatott listája

- Bacon-Smith, Camille (1992): *Enterprising Women. Television Fandom and the Creation of Popular Myth. (Contemporary Ethnography)*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Cart, Michael (2011): Reviewing Children's and Young Adult Literature. In: Shelby A. Wolf – Karen Coats – Patricia Enciso – Christine A. Jenkins (eds.): *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. New York: Routledge, 455-466.
- Chaney, Keidra – Raizel Liebler (2007): Canon vs. Fanon: Folksonomies of Fan Culture. *For presentation at Media in Transition 5: Creativity, Ownership and Collaboration in the Digital Age*. URL: http://web.mit.edu/comm-forum/legacy/mit5/papers/Chaney_Liebler_MIT5.pdf [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]
- Cohen, Cathy J. – Joseph Kahne (2012): *Participatory Politics: New Media and Youth Action*. Oakland, CA: Youth and Participatory Politics Research Network.
- Conroy, Morgan (2015): Gender Dynamics in Fandom: The Gender Theory Behind Curative and Creative Fandoms. *Independent Study Summer 2015*. URL: https://www.academia.edu/32749631/Gender_Dynamics_in_Fandom_The_Gender_Theory_Behind_Curative_and_Creative_Fandoms [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]

- Császi Lajos (2008): Médiakutatás a kulturális fordulat után. *Médiakutató*, 2008. ősz, 93-108.
- Csigó Péter (1998): A gazdasági stabilizációs diskurzus – a konszolidáció diskurzusa. *Szociológiai Szemle*, 1998/3. sz., 121–151.
- Dessewffy Tibor – Mezei Mikes – Naszályi Natália (2018): Harry Potter, avagy a politikai bölcsék köve? Populáris kultúra és politikai aktivizmus. *Politikatudományi Szemle*, 27. évf. 4. sz., 105–130.
- Foucault, Michel (1991 [1971]): A diskurzus rendje. *Holmi*, 3. évf., 7. sz., 868-889.
- Glózer Rita (2007a): Diszkurzív módszerek. In: Kovács Éva (szerk.): *Közösség tanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum – PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 260-268.
- Glózer Rita (2007b): Diskurzuselemzés. In: Kovács Éva (szerk.): *Közösség tanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum – PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 360-372.
- Glózer Rita (2019): Túl (?) a részvételi kultúrán. *Apertúra*, 2019. tél. URL: <https://www.apertura.hu/2019/tel/glozer-tul-a-reszveteli-kulturan/> [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]
- Gupta, Suman (2010): Harry Potter – újraolvasva. A Harry Potter rajongói szövegek. *Eszmélet*, 2010. ősz, 186-210. URL: http://epa.oszk.hu/01700/01739/00072/pdf/EPA01739_eszmelet_87_2010_186-210.pdf [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]
- Hills, Matt (2002): *Fan Cultures*. London – New York: Routledge.
- Jenkins, Henry (1992): *Textual Poachers. Television Fans & Participatory Culture*. New York – London: Routledge.
- Jenkins, Henry (2006): *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York – London: New York University Press.
- Jenkins, Henry (2009a): The Revenge of the Origami Unicorn: Seven Principles of Transmedia Storytelling. *Henry Jenkins hivatalos honlapja*, 12th December 2009. URL: http://henryjenkins.org/blog/2009/12/the_revenge_of_the_origami_uni.html [Utolsó letöltés: 2021. 07. 29.]
- Jenkins, Henry (2009b): Revenge of the Origami Unicorn: The Remaining Four Principles of Transmedia Storytelling. *Henry Jenkins hivatalos honlapja*, 12th December 2009.

- URL: http://henryjenkins.org/blog/2009/12/revenge_of_the_origami_unicorn.html
 [Utolsó letöltés: 2021. 07. 29.]
- Jenkins, Henry (2012): „Cultural acupuncture”: Fan activism and the Harry Potter Alliance. In: Henry Jenkins – Sangita Shresthova (eds.): *Transformative Works and Fan Activism. Special issue, Transformative Works and Cultures, no. 10*. University of Southern California. URL: <https://journal.transformativeworks.org/index.php/twc/article/view/305/259> [Utolsó letöltés: 2020. 10. 21.]
- Jenkins, Henry (2014): Rethinking ‘Rethinking Convergence/Culture. *Cultural Studies*, 28 (2), 267-297.
- Jenkins, Henry – Ravi Purushotma, Margaret Weigel, Katie Clinton és Alice J. Robinson (2009): *Confronting the Challenges of Participatory Culture. Media Education for the 21st Century*. Cambridge – London: The MIT Press. URL: <http://www.newmedialiteracies.org/wp-content/uploads/pdfs/NMLWhitePaper.pdf>
 [Utolsó letöltés: 2021. 08. 15.]
- Jenkins, Henry – Sam Ford – Joshua Green (2013): *Spreadable Media. Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. New York – London: New York University Press.
- Jenkins, Henry – Sangita Shresthova – Liana Gamber-Thompson – Neta Kligler-Vilenchik – Arely M. Zimmerman (2016): *By Any Media Necessary. The New Youth Activism*. New York: New York University Press.
- Jenkins, Henry – Thomas J. Billard – Samantha Close – Yomna Elsaveed – Michelle C. Forelle – Rogelio Lopez – Emilia Yang (2017): Participatory Politics. In: Eduardo NaVAS – Owen Gallagher – xtine Burrough (eds.): *Keywords in Remix Studies*. New York: Routledge, 230-245.
- Kacsuk Zoltán (2012): Szubkultúra-kutatás és rajongókutatás: Kapcsolatok és lehetséges szinergiák. In: Guld Ádám – Havasréti József (szerk.): *Zenei szubkultúrák médiareprezentációja: Stílusok, színterek, identitáspolitikák*. Budapest – Pécs: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 11-23.
- Lee, Diana (2020): Learning to Imagine Better. A Letter to J. K. Rowling from Cho Chang. In: Jenkins, Henry – Gabriel Peters-Lazaro – Sangita Shresthova (eds.): *Popular Culture and the Civic Imagination. Case Studies of Creative Social Change*. New York: New York University Press, 121–128.

- Moloney, Kevin (2011): Principles of Transmedia. *Transmedia Journalism*. URL: <http://transmediajournalism.org/contexts/principles-of-transmedia/> [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]
- Nyerges Dóra (2016): Mire jó a transmedia? *ELTE Digitális Szociológia Kutatóközpont*. 2016. február 5. URL: <https://medium.com/digitális-szociológia-kutatóközpont/mire-jó-a-transmedia-cc912a3c5ed6> [Utolsó letöltés: 2021. 06. 29.]
- Szabó Márton (1996): Vázlat a politikai diszkurzív értelmezéséről. *Politikatudományi Szemle*, 1996. 4. sz., 101-132.
- Thiele, Martina (2021): Political correctness and Cancel Culture – a question of power! The case for a new perspective. *Journalism Research*, 4 (1), 50-57.
- Van Zoonen, Liesbet (2005): *Entertaining the Citizen: When Politics and Popular Culture Converge*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Vezzali, Loris –Sofia Stathi – Dino Giovannini – Dora Capozza – Elena Trifiletti (2015): The greatest magic of Harry Potter: Reducing prejudice. *Journal of Applied Social Psychology*, 45 (2), 105–121.

XII. A szerző témához kapcsolódóan megjelent és megjelenés előtt álló publikációi

- Torbó Annamária (2016): A young adult fikció és rajongói. *ME.DOK: Média-Történet-Kommunikáció*, 11: 2, 95-106.
- Torbó Annamária (2018): „A mágia hatalom” – A propaganda ábrázolása a young adult alkotásokban. In: Dombi Judit; Farkas Judit; Gúti Erika (szerk.): *Aszimmetrikus kommunikáció - aszimmetrikus viszonyok*. Bicske: SZAK Kiadó, 312-329.
- Torbó Annamária (2019a): Kívülállók, varázslók, disztópiák: A young adult gyökereitől a kortárs popkultúráig. *Studia Litteraria*, 58 :1-2, 227-242.
- Torbó Annamária (2019b): Versengés életre-halálra? Versenyhelyzetek A beavatott és a Harry Potter filmekben. In: Lőrincz Andrea; Nagy Ádám (szerk.): *42 – Pedagógiai problémahelyzetek feldolgozása blockbusterek segítségével. Képzelet és tanulás*. Budapest: Kodolányi János Egyetem, Ifjúság szakmai Társaság (ISzT), 38-46.
- Torbó Annamária (2019c): „Ha Te nem..., akkor én...”. Kommunikációs stílusok Az éhezők viadala-filmekben. In: Lőrincz Andrea; Nagy Ádám (szerk.): *42 – Pedagógiai problémahelyzetek feldolgozása blockbusterek segítségével. Képzelet és tanulás*. Budapest: Kodolányi János Egyetem, Ifjúság szakmai Társaság (ISzT), 336-345.

- Nagy Ádám – Torbó Annamária (2019): A tinédzserkor útvesztője. Kortárscsoport a young adult-filmekben. In: Filippov Gábor; Nagy Ádám; Tóth Csaba (szerk.): *Párhuzamos univerzumok. Képzlet és tudomány*. Budapest: Athenaeum, 299-341.
- Glózer Rita – Torbó Annamária – Geisz Barbara (2019): „Young Adult”. Rajongói tartalmak és amatőr irodalom a közösségi médiában. *Literatura*, 45: 1, 52-73.
- Torbó Annamária (2020): Kritikai aktivizmus és részvételi politika a Harry Potter rajongói közösségekben. *Szépirodalmi Figyelő*, 19: 6, 61-74.
- Torbó Annamária (2022): „A rasszizmus nem fekete-fehér”. A „fekete Hermione”-vita megjelenése a Harry Potter Hungary közösségében. *Korunk*, 33: 1, 99-107.

XIII. Konferencia előadások a témában

- Young adult fikció és rajongói közösségek. *Új területek és fogalmak a kortárs (médiakultúra)kutatásban. Társadalom- és médiatudományos megközelítések*. PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2016. április 29-30.
- A propaganda szerepe *Az éhezők viadala* filmes univerzumában. *X. Nemzetközi és XVII. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia*. PTE BTK, 2017. március 30-31.
- A propaganda ábrázolása a populáris kultúrában. *Aszimmetrikus kommunikáció - aszimmetrikus viszonyok. A MANYE XXVI. Kongresszusa*. PTE BTK, 2017. augusztus 30 - szeptember 1.
- A Waddtadtól Hollywoodig – Amatőr és professzionális young adult tartalmak. *Új területek és fogalmak a kortárs médiakultúra kutatásában II.: Médiakutatás a digitális korszakban*. PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2019. március 22-23.
- A kortárscsoport szerepe a felnőtté válásban. A young adult-filmek hasznosíthatósága az oktatásban (társelőadó: Nagy Ádám). *XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia*. PTE BTK Neveléstudományi Intézet, 2019. 11. 07-09.
- Versengés életre-halálra? Versenyhelyzetek és versengő típusok a young adult-filmekben. *XX. Országos Neveléstudományi Konferencia*. Debreceni Egyetem, 2020. november 5-7.
- Bálványozott szerző és megbántott rajongók. A sértődöttség megjelenése egy Harry Potter rajongói közösségben. *Új területek és fogalmak a kortárs médiakultúra kutatásában III. A sértődöttség kultúrái a mai magyar társadalomban*. PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi tanszék, 2021. április 23-24.

XIV. Kerekasztalbeszélgetések a témához kapcsolódóan

Párhuzamos univerzumok - mit tanulhatunk a fantasztikus művekből? Beszélgetés a kötet szerzőivel. *Az Írószövetség SF szakosztályának áprilisi estje*. Magyar Írószövetség, Budapest, 2019. április 17.

Barangolás a képzelet és a tudomány határán. *Beszélgetés a Párhuzamos univerzumok c. kötet szerzőivel*. A Kerényi Károly Szakkollégium, a PécsiBölcsész és a PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék közös rendezvénye. PTE BTK, Pécs, 2019. május 10.

Tényleg meleg Dumbledore? A nemiség kérdései fantáziavilágokban. *Előadás és kerekasztal-beszélgetés a Budapest Pride LMBTQ Fesztiválon*. Auróra, Budapest, 2019. június 12.

Párhuzamos univerzumok. *Könyvbemutató beszélgetés a 90. Ünnepi Könyvhét keretében*. Csorba Győző Könyvtár Belvárosi Fiókkönyvtár és Ifjúsági Tanuló Tér, Pécs, 2019. június 13.